

KOLM SAJANDIT KOOLIHARIDUST RÕUGES

KIHELKONNA KOOLIST KIHEL- KONNAKOOLIDENI

Ajal, mil oleme ausalt tunnistama hakanud maa ja rahva minevikust tänapäeva ulatuvaid põhjuselisi seoseid, teeme seda ka rahvahariduse juures. Kenaks tavaks on koolide juubelite tähistamine. Tõsi, mitte alati ei õnnestu ajaloolastelgi sajanditega lahutavast aegade hämarusest selleks täpseid kirjalikke pidepunkte leida.

Kolm sajandit koolilugu Rõuge kihelkonnas pole üksnes juubelitähis praegu tegutsevale kohalikule koolile, vaid võrnatult laiema tähendusega kultuurisündmus. Pole kahtlust, et kihelkonna vaimlise tegevuse keskne ja vanim tugisammas on olnud kirik. Praeguse pühakoja vanust võime mõõta pea 260 aastaga. Suurt tähtsust oma tegevusega rahvahariduse edendamisel ja panusega eesti kultuurile omavad pastorid G. G. Marburg, K. G. Reinthal, R. G. Hollmann, Fr. A. Hollmann ja R. G. Kallas. Ohiskondlikus elus, eelkõige poliitika vallas paistsid silma õp. Eliser, T. Hahn, Fr. R. Fr. Hollmann, V. Viks.

Rootsi kuningriigi koosseisu kuulunud Balti kubermangude kultuuriine areng koos luterliku kiriku missioonitaotlusega viis 17. saj. lõpul talurahvakoolide võrgu kujunemisele Eestis. Nii võeti 1687. a. sügisel Liivimaa Maapäeval kindralkuberner J. J. Hastferi nõudel vastu otsus, millega igas kihelkonnas tuli avada kihelkonnakool ja koolmeistrid ametisse seada. Kuivõrd koolmeistri kohuseid täitis sageli köster ise, tavatsetakse neid koole nimetada ka köstrikskoolideks.

Rõuges 11. veebruaril 1689. a. korraldatud visitatsiooni protokollis kanti pastor Joh. Nicolaus von Hardnungeni vastus küsimusele köstri ja koolmeistri kohta:

«Rõuges niisamuti Roosa mõisa juures on olemas koolmeister, oskavad lugeda ja on olnud piisavalt hoolsad.» Küsimusele nende palgast teatab pastor:

«Eestseisja annab neile 4 marka kirikulaekast, kokku 8 marka välja makstes, tema ise annab neile süüa ja juua ning igal laupäeval 2 valget.» (1 valge rundštükk = 1 hõbeöör.)

Nappidest ülestähendustest meetrikaraamatuis võime kontuurpunkte ühendades taastada mosaiikse minevikuloo.

Rõuge köstriks oli aastatel 1676—1693 mees pastoraadist, ristinimega Rein. Maapäevalt 1687. a. tulnud korralduse kohaselt hakkas ka Köstre-Rein talviti lastele jõudumööda Jheringi aabitsa, H. Stahli «Käsi ja koduraamatu» või mõne muu raamatu abil kirjasõna õpetama.

Köstre-Rein suri ja maeti 25. augustil 1693. Sama aasta 27. detsembril laulatatakse kirikumõisa talurahva hulgast Mello Jaano p. Jaak. Koolmeister Tindi Danieli tütre Maiga. Nii saab teoks Sänna talupoegade hulgas aastatel 1691—1693 armulaual käinud pedagoog Jaagu ilmumine kirikumõisa. Me ei tea, kui kaua õpetas rahvas seas tuntud Kooli-Jaak Rõuge kihelkonnakoolis. Ta suri 1720. a., 60aastasena.

Põhjasõda (1700—1721) laastas maa, hävisid kirikud ja koolidki. Ent juba 1710. a. Riias sõlmitud kapitulatsiooniga nägi Liivimaa aadel ühe tingimusena endise usukorralduse säilitamist ja koolide taastamist endisel kujul.

Rõuges 1719. a. vastvalitud köster Michel Hindriku p. (köster Mik) pidi ametiga vastu võtma koolmeistrikohustused nagu tema lahkunud eelkäija köster Hann. Naturaaltasus köstripalgale lisandus 1/4 adramaa suurune koolimaa kasutamine. 6. oktoobril 1728. a. toimunud visitatsioonil nenditi, et köster Mik loeb üsna hästi ja kirjutab rahuldavalt. Kurtis ta vaid koolimaja puudumise

pärase. Talviti oli köster noori oma kodus õpetanud.

Samal ajal pidas major Rosen Roosas päris omal kulul koolmeistrit, kes 22 lapsele mõisarehes lugemist õpetas.

Ka kapten Dingrafen Jasi Rõuge mõisas lapsi õpetada, ning inspektor Turk pidavat kooli ühes Viitina mõisa külas. (Seega võimalik, et kokku tegutses neli kooli.)

Järgnevatel aastatel «kihelkonna hariduspõld» laieneb veelgi. Meetrikalehtedele kantakse üha uued «Koolmeistri» priinime kandvad mehed ja tuleb juurde uusi koolegi. Kihelkonna koolmeistri kohale asub 1729. a. Jüri Ignaz. Kuna tema amet oli juba lahutatud köstri tööst, tuli talle peale koolimaa kasutamise veel mõnevõrra üllatav palgalisa — igalt koolilapselt kaks sülda puid, 4 kopikat valgustuseks, 1 külimit vilja ja vaat õlut. Poole miili kaugusel pastoraadist jagas ta väikeses majas 1736. a. koolitarkust 24le lapsele. Visitatsiooniprotokollist (11. jaan. 1736) selgub muudki huvitavat tolleaegse kihelkonnakeskse kooli päevakorrast, metoodikast ja laste elust: «Kui nad tõusevad, pesuvad ja kammivad end; paluvad koos majaperega; kuulavad ära uue testamendi 1 pt.; loevad kuni päevani. Seejärel seavad nad korda ja süvendavad õpitud palveid, paluvad ka katekismuse järele. Lõpuks küsitakse lühidalt üht katekismuse peatükki algusest, lauldakse üks värss ja minnakse sööma. Pääle sööki tegelevad nad iseseisvalt raamatutest lugemisega; õhtul võtab ta (koolmeister) 1/2 tundi laulmiseks.» Koolivõrk laieneb kihelkonnas veelgi. 1750. a. visitatsioonil nimetatakse kümmet mõisakooli, 1766. a. oli neid kokku 15, s.t. igas mõisas.

1753. a. kirikukonvendi leiti, et Haanja krundil asuv koolimaja on liialt kaugel, mispeale otsustatakse «kirikukooli» edaspidi köstri maja ühes toas pidada. Ent 1776. a. on kihelkonna kool lakanud tegutsemast ja koolimaa on saksa köstri kasutusse läinud. Nii et aasta hiljem ametisse astunud pastor Anton Fr. Bornwasser väidab aruannetes, nagu taolisi kooli poleks olnudki.

Siinkohal ei maksa Rõuge kooliloo mingit lünka ega järjepidevuse katkemist näha. Tulevad ju kooli eelkäijatena arvesse kõik selles piirkonnas tegutsenud õppeasutused. Taolistest vanimaks osutub Rõuge mõisakool, hiljem 1819-ndast aastast vallakool, viimase asukohaga Jaani-Peebu talus. Isegi rasketel ikalduste aegadel ja kogu hariduse allakäigu perioodil 18. saj. lõpul 19. saj. alguses pani mõis kohale koolmeistri, ehitas koolimaja ja pidas kooli üleval.

Pastoraadi juures tegutses kirikumõisa lastele võimaluse korral ka pastoraadikool. Opetaja puudumisel või õpilaste vähesusel käisid siinsed lapsed Rõuge vallakoolis Jaani-Peebul. Vaid paaril aastal annab 12 poisile kirjutamise ja rehkendamise õpetust pastor Marburgi poolt ellu kutsutud köstrikskool. Nähtavasti valmistati niiviisi ette uusi koolmeistreid.

Kahjuks puudus seniste koolide vastu pärisorjuse tingimustes ja aastakümneid pärast pärisorjuse kaotamistki suurem huvi. Eluks vajalikud teadmised omandati praktilise töö käigus, elutarkust andis maailma tundmaõppimine ja traditsioonide jätkamine.

POISTE KIHELKONNAKOOL

Praeguse 300. a. juubelit tähistava Rõuge kooli otsene eelkäija — 6klassiline algkool ehk algse nimetusega Rõuge Kõrgem Algkool, kasvas välja tsariaegsest kihelkonnakoolist. Ehk küll hariduslombes kirikulaevise eksisteerisid lühikest aega tütarlaste kihelkonnakool ja paar erakooligi, näeme siinses kooliloo peatähtsana 1846. a. avatud poiste kihelkonnakooli. (Järgneb)